ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR MINISTRLIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT HÁM TURIZM MINISTRLIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ NÓKIS FILIALÍ

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

ilimiy-metodikalıq jurnal

MUSÍQA VA SAN`AT AXBOROTNOMASI
Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА
Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART
Scientificmethodical journal

№ 1

SHÓLKEMLESTIRIWSHI:

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı

Bas redaktor: – Allanbaev Rudakiy, professor w.w.a
Bas redaktor orınbasarı: – Kamalova Dilfuza, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD)
Juwaplı xatker: – Gúlmira Palwanova

REDKOLLEGIYA AǴZALARI:

Omonilla Rizaev – Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyatı institutı, professor w.w.a.
Hikmat Rajabov – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı, professor w.w.a.
Sayyora Ǵafurova – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası, professor
Oydin Abdullaeva – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası, professor.
Qurbanbay Jarimbetov – Qaraqalpaq mámleketlik universiteti, professor.
Alima Berdimuratova – Qaraqalpaq mámleketlik universiteti, professor.
Ziyada Bekbergenova – ÓzR IA Qaraqalpaqstan bólimi, professor.
Oqilxon Ibragimov – Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı, professor.
Azizbek Turdiev – Ózbekstan Respublikası Oliy Majlis Senatınıń jaslar, mádeniyat hám sport máseleleri komiteti baslıǵı orınbasarı, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD).
Allanazar Ábdiev – Filologiya ilimleriniń kandidatı, Qaraqalpaqstan Respublikası xalıq jazıwshısı
Artıqbay Erejepov – Nókis qalalıq 1-sanlı balalar muzıka hám kórkem óner mektebi, pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD).
Jańabay Marziyaev – Qaraqalpaq mámleketlik universiteti, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD), docent.
Iroda Mirtalipova – ÓzMK janındaǵı B.Zokirov atındaǵı MEKÓI, kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD).

JÁMIYETLIK KEŃES:

Baxtiyor Sayfullaev
Ozodbek Nazarbekov
Komoliddin Urinbaev
Dawıtbay Qurbaniyazov
Qalbay Turdiev
Najimatdin Muxameddinov
Najimatdin Ańsatbaev
Gúlistan Annaqlicheva
Rayxan Saparova
Paraxat Mamutov

ISSN — 2181-4112

MAZMUNİ

Алланбаев Р. Миллий мәдениятымызды раўажландырыў жолында және бир қәдем 3

MUZİKATANİW

Мамутов П.А. Замангөй музыка тəлим системасын жетилистириўде руўхыйлықтың орны 5
Пахратдинов Ш. Работа над произведением крупной формой 10
Sayidov T. D. Xonandalik ovozining fiziologik va akustik xususiyatlari 14
Мирталипова И.М. Ҳинд мусиқа назариясидаги товушқатор структураларига бир назар 16
Raimova D.M. O‘rta Osiya musiqa cholg‘ularining paydo bolish tarixi 20
Расулов М.М. Мусиқа, теле ва радио дастурларнинг муҳим компоненти ва композицион омили сифатида (тембр, темп, ритм, импульсивлик мисолларида) 23
Matyakubova U.G‘. V-XV asrlar markaziy Osiyada musiqa madaniyatining nazariy asoslari 28

KORKEM ONER

Ражабов Ҳ.Ж. Арсланбай Нажимов ижодига бир назар... 33
Matimuratov S.E. Qaraqalpaq kompozitorı Kenesbay Abdullaev doretiwshiligi haqqında 35
Qutekeeva R.A. Qaraqalpaq korkem onerinde Ilish Xojametovtın tutqan ornı 39
Allaniyazov B.Q. Muzıka korkem onerinin bayteregi *(Kompozitor Najimatdin Muxammeddinovtın omiri ham doretiwshiligi haqqında)* 44
Чаршемов Ж.А. «Қоблан» балетининг композицион хусусияти 48
Абдуллаева Ш.С. Труд все побеждает 57
Abatbaeva R.A. Qaraqalpaq korkem onerinde kompozitor Gayıp Demesinovtın tutqan ornı 61
Палўанова Г.А. «Аязий» драмасында қаҳарман характерин сәўлелендириўдиц өзине тəн қәсийетлери 65
Палўанова Г.А. Қарақалпақстанда театр режиссурасының пайда болыўындагы миллий дəреклер 68
Muxammeddinov Q. Milliy opera ham balet janrdagı tariyxıy shıgarmalar 71
Parmonov D.R. «Doira va urma zarbli cholg‘ulari» musiqa san’atining yorqın namoyondasi 75
Каримова И.И. Традиции испольнения музыки Каракалпакского композитора Гаип Демесинова 78

ATQARİWSHİLİQ ONERI

Erejepov A.A. Baqsıshılıq korkem onerinde doretilgen qosıq ham namalarını jaslar tarbiyasındagı ahmiyeti 83
Tnıbaev P.K. Dirijyorlıq korkem onerinin turleri ham evolyuciyası 87
Шарипова А.Р., Сидикова А.М. К вопросу о фортепианном исполнительском искусстве в Узбекистане 92
Ayubov K.Z. Foniologiya va odam ovozi tasnifi 95
Ziyovutdinova Z.U. XIX asrning ikkinchi yarimida o`zbek xalq cholg`ulari ijrochiligi sohasidagi jiddiy o‘zgarishlar 98
Dadaboyev X.M. Xalq cholg‘ulari ansambllarini tashkil etish 100
Aliev N.G. Demli saz asbaplar tariyxı, klassikalıq muzıka ham onın bugingi kundegi tutqan ornı 102

Saidxonov A.S. Cholg‘u konsert janrı tarıxı va taraqqiyoti 105
Jumabaev A.E. Qaraqalpaq kórkem ónerinde xalıq namalı qosıqlarınıń tutqan ornı 110

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

Xojanazarov T. Vokal pedagogikasındağı metodlardı zamanagóy pedagogikaga aylandırıw usılları 115
Ходжаметова Г.И. Задача обучения, воспитания и развития детей в музыкальной школе 117
Botirova X.T. Musiqa ta`limi pedagogikasida o`quvchi yoshlarni ma`naviy-axloqiy ta`lim-tarbiyasini shakllantirish 121
Saidumarov I. Ta`lim-tarbiya va shaxsning ma`naviy kamoloti xususuda sharq allomalarining qarashlari 124
Абдисултанов Ж.Дж. Болалар мусиқа ва санъат мактабларида «Мусиқа адабиёти» фанини ўқитишда инновацион ёнлашув 128
Матёқубов Э.Г. Мусиқада модулли таълим асослари 131
Najmetdinova N.I. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatining ahamiyati va mazmuni 137
Iseev R.A. Fortepiano pániniń jáhán muzıka oqıw procesindegi áhmiyeti hám ornı 141
Dauletbaev T.K. Milliy saz asbaplarınıń mektep oqıwshılarına úyretiwdiń áhmiyeti 145

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

Бекбергенова З.У. Қарақалпақ халық дәстаны «Қырық қыз» хәм хәзирги қарақалпақ драматургиясы 150
Утепова Т.Б. Маданиятлараро мулоҳот таҳлиллари Европа олимлари назарида 153
Жумашева А.Х. Интерактивные приёмы и формы проведения практических занятий 159
Саденова Г.П. Қарақалпақ паремиологиясында жақсылық концепти 163
Mambetnazarov M.K. Xoja Axmet Yassawiy hikmetleriniń jaslar tárbiyasındağı áhmiyeti 166
Марзияев Ж.К. Мақаланың публицистикалық сыпатламасы 169
Камалова Д.Э. Шыгарма композициясында турмыс шынлыгын сәулелендириў шеберлиги 171
Мамбетназарова Р.К. Идейно-тематические особенности жанр путешествия в Каракалпакской литературе *(на примере «Путешествия в пять стран по океану» Тажена Изимбетова)* 175

JAS IZERTLEWSHILER

Paxratdinov J.A. Kóp qırlı talant iyesi 180
Jumamuratova A.A. Qaraqalpaqstanda Opera janrınıń tutqan ornı 181
Muratbaeva A.A. Jaslardıń muzıkalıq intellektın asırıwda muzıka sınshısı Gúlmaryam Kamalovanıń ornı 185
Orazalieva G.S. Gúllengen dáwirde — Jańa namalar (Jamil Charshemov dóretpeleri haqqında) 186
Segizbaeva G.Q. Qaraqalpaqstanda dáslepki muzıkalıq drama janrınıń payda bolıwı 188

Shıgarmanın tiykarın adamzat ómirin ekige bóliwshi eki qúdiretli kush-jaqsılıq penen jamanlıqtın gúresi quraydı. Adamzat dúnyaga kelip esin tamgalı berli dawam etip kiyatırgan hadallıq penen haramlıq, háwes penen qızganısh, keshirimlilik penen óshpenlilik arasındagı mángi tartıs súwretlenedi. Yagmy, waqıya dawamında zorlıq kúshlerge qarsı xalıqtın birlesiwi, bir-birine mehir múriwbette bolıp tatıw turmıs keshiriwi sáwlelengen.

Paydalangan ádebiyatlar:

1. ***Абдуллаев Р.*** Опера драматургияси. – Т: 2007.
2. ***Адамбаева Т.*** Революцияга шекемги Қарақалпақ музика. – Нукус: 1976.
3. ***Березовчук Ю.*** Опера как синтетический жанр (предварительные заметки о психологических предпосылках принципа дополнительности и его роли в музыкальном театре) / Музыкальный театр. Сб. труд., Вып.6 – СПб.: 1991. – С. 36-92.
4. ***Палуаниязов П.*** История музыкальной культуры каракалпакстана (1925–1950 гг.). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата. Исторических наук специальность 07.00.02. – Нукус: 2003.
5. ***Nadirova A.*** Qaraqalpaq muzıka tariyxı. Bilim. 2019.
6. ***Ганзбург Г.*** О перспективах либреттологии / Музыкальный театр XX века: События, проблемы, итоги, перспективы / Ред.-сост. А.Баева, Е.Куриленко. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – С. 244-249.
7. ***Соллертинский И.*** Драматургия оперного либретто. / Критические статьи. – М.: Музгиз, 1963. – С. 91-107
8. ***Ходжаметова Г.*** Музыкальная культура Каракалпакстана периода независимости. Автореферат диссертации на соискание ученой степени к.ист.н. специальность 07.00.02. – Нукус: 2007.

«DOIRA VA URMA ZARBLI CHOLG'ULARI» MUSIQA SAN'ATINING YORQIN NAMOYONDASI

Parmonov D.R

O'zbekiston davlat konservatoriyasi Nukus filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston davlat konservatoriyasi «Xalq cholg'ularida ijrochilik kafedrasi «Doira va urma zarbli cholg'ulari» sinfida professor vazifasini bajaruvchi Ikramov Ilxom Inagamovichning pedagogik, ilmiy-ijodiy, ilmiy-uslubiy, ijrochilik faoliyati yoritilib beriladi.

Kalit so'zlar: pedagog, dirijyorlik, xalq cholg'ulari, assisentura-stajirovka

Аннотация: В данной статье рассмотрена педагогическая, научно-творческая, научно-методическая, исполнительская деятельность Икрамова Ильхома Инагамовича, являющийся и.о. профессором по классу «Круговые и ударные инструменты» Государственной консерватории Узбекистана кафедры «Исполнение на народных инструментах».

Ключевые слова: педагог, дирижирование, народные инструменты, ассисентура-стажировка.

Annotation: This article discusses the pedagogical, scientific, creative, scientific and methodological, performing activities of Ikramov Ilkhom Inagamovich, who is acting. professor in the class «Circular and percussion instruments» of the State Conservatory of Uzbekistan of the department «Performance on folk instruments».

Keywords: teacher, conducting, folk instruments, assistantship-internship.

Hayotimizda shunday insonlar uchraydiki, ular hayotini san'atga, musiqaga bag'ishlagan fidoiy ijodkorlardir.

Shunday serqirra insonlardan biri O'zbekiston davlat konservatoriyasi «Xalq cholg'ularida ijrochilik» kafedrasi «Doira va urma zarbli cholg'ulari» sinfida professor vazifasini bajaruvchi ustoz Ikramov Ilxom Inagamovichdir.

Ustozimiz o‘z kasbining mohir ustasi. Ustoz doira va urma zarbli cholg‘ular mutahasisligi bo‘yicha O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan san’at arbobidir. Ustozning ko‘plab shogirdlari Respublika va xalqaro tanlovlarning sovrindori bo‘lishgan: F. To‘raxonov, D. Dilmurodov, A. Axmedov, T. Tursunov, I.Orifjonovlar shular jumlasidandir.

Ko‘plab Doira va urma zarbli cholg‘ulari to‘g‘risida adabiyotlar, darslik va qo‘llanmalar yozgan. O‘tgan davr ichida Doira va urma zarbli doirachilar ustasi 100 dan ortiq konsertlarda o‘z san’atini namoyish etib, xalq olqishlariga sazovor bo‘lgan.

Ustozimizning «Yangi asarlar taqdimoti», «Ustozlarni yod etib», «Qo‘sh-Qars» doiralarachilar konserti, «Ona yurt navolari», «Navro‘z navolari», «So‘zlar navosi», «Sog‘lom bola yili», «So‘zlar sehri», «So‘zlar navosi», «Ona yurt ohanglari», «The musical art of the XXI century problemsadn solutions», «Cholg‘u ijrochiligi, muammo va yechimlari», «Xalq cholg‘ulari ijrochiligining zamonaviy omillari», «Muhtor Ashrafiy Xotira kuni» kabi tadbirlarga tayyorlagan sozlari xalqimiz yuragining to‘ridan joy olgan. Ustoz juda ko‘plab doira asarlarini nota yozuv tizimiga ko‘chirib, ko‘plab darsliklar, o‘quv qo‘llanmalar yaratgan.

Ustoz doira musiqa cholg‘usi uchun ko‘plab asarlar va konsert, etyutrlarga mualliflik qilgan.

Ustoz chet ellarda va respublikamizda nash qilinadigan musiqiy jurnallarda o‘zinig dolzarb maqolalari bilan, ilmiy anjumanlarda doira va urma zarbli cholg‘u ijroligidagi o‘z fikr va mulohazalari bilan muntazam qatnashib keladi.

Milliy musiqa cholg‘ularini shakillantirishda va rivojlantirishda, yoshlarni bu sohaning sirlarini muntazam ravishda tanishtirib bormoqada.

Hozirgi kunda ustozning shogirdlari Respublikamizning barcha ta’lim muassalarida, O‘zbekiston davlat konservatoriyasida, O‘zbekiston davlat filarmoniyasida ijod qilishnoqda.

Jumladan: Axmedov Akmal – Andijon shahar Bo‘taqara ixtisoslashgan musiqa va san’at maktabi direktor o‘rinbosar, Dilshod Dilmurod – Xitoy xalq respublikasida musiqa o‘qituvchisi, Xushbaqarov Baxtiyor – Samarqand shahar ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi, Olimov Ruslan Xorazm shahar itisoslashgan musiqa va san’at maktabi direktori, Soliyev Jasur – Andijon shahar ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi, Jonboyev Jasur – Andijon viloyati jalaquduq tumani ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi direktor o‘rinbosar, Islomov Iskandar – Andijon shahar 7 ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi, Oripov Ilhom – Andijon shahar Bo‘taqara ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituchisi, Shukuraliyev San’at – O‘zbekiston davlat filormoniyasi Lazgi ansambili sozandasi, Ubaydullayev Abdullo So‘g‘diyona ansambili sozandasi, Sangiyev Shohjaxon – Toshkent shaxar Respublika ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi, Xoshimov Zohidjon – Farg‘ona shahar filormoniyasi sozandasi, Mansurov Qahramon – Namangan shahar ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi, dadajonov Shohruh – O‘zbekiston Davlat konservatoriyasi magistranti, Abdumajidov Ahror – Toshkent shaxar Respublika ihtisoslashgan musiqa va san’at maktabi o‘qituvchisi lavozimida faoliyat ko‘rsatmoqdalar

Ijodiy uyushmalarda ham faol ijod olib boradi: 2012 yil R.Glier RIMMda F. Mirusmonov nomidagi yosh sozandalar I tanlovida xay’at a’zosi, 2012 yil R.Glier RIMMda F. Mirusmonov nomidagi yosh sozandalar II tanlovida xay’at a’zosi, 2012 yil R.Glier RIMMda F. Mirusmonov nomidagi yosh sozandalar III tanlovida xakam a’zosi,2017 yil M. Qoriyoqubov nomidagi Respublika ko‘rik tanlovida xay’at raisi, 2012 yil R.Glier RIMMda F. Mirusmonov nomidagi yosh sozandalar I 2012 yil R.Glier RIMMda F. Mirusmonov nomidagi yosh sozandalar I tanlovida xay’at a’zosi tanlovida xay’at a’zosi, 2018 yil Samarqand san’at kollejida DAK raisi vazifalarini bajargan.

Malakali pedagog, o‘z kasbining mohir ustasi, professor I.I.Ikromov O‘zbekiston Ustoz Ilxom Ikromov o‘zining ijodiy faoliyatini 1985–1987 yillarda boshlagan . Davlat attestasiya xulosasiga ko‘ra I.Ikromovga konsert ijrochisi, o‘qituvchi, xalq cholg‘u asboblari orkestri dirijyori, akademik darajalari berildi.

Ustozning ko‘plab shogirdlari Respublika va xalqaro tanlovlarning sovrindori bo‘lgan. ***Jumladan:*** F.To‘raxonov, D. Dilmurodov, A. Axmedov, T. Tursunov va boshqalar. Ustoz konsert ijrochilik faoliyati

bilan birgalikda 1984 yildan boshlab, kafedrada nashr etilayotgan darslik va oʻquv qoʻllanmalariga mualliflik faoliyatini ham boshladi.

Ustoz 1987 yildan boshlab, to bugunga qadar konservatoriya qoshida «Qoʻsh-Qars» talaba doirachilar dastasiga ham raxbarlik qilib kelmoqada.

Oʻtgan davr ichida bu dasta 100 dan ortiq konsertlarda oʻz sanʼatlarini namoyish etib kelmoqda.

Ustoz Oʻzbekiston televidinesi va radiosi orqali «Soʻzlar sehri», «Zarb zavqi», «Omon-omon boʻlaylik», «Diydor shirin» kabi musiqiy eshittirishlarning muntazam ishtirokchisiga aylandi.

Ustoz A. Navoiy nomidagi opera va balet katta teatrida, «Xalqlar doʻstiligi» sanʼat saroyida. «Fond – form» ning katta zallarida oʻtakaziladigan konsert dasturida asosiy oʻrinda ishtirok etadi.

Oʻzbekiston sanʼat ustalari bilan koʻplab xorijiy mamlatatlarda, jumladan Finlandiya, Poʻlsha, Hindiston, Turkiya davlatlarida konsert dasturlarida qatnashdi.

1991 yilda proffesor Turgʻun Alimatov, Oʻzbekiston respublikasi qahramoni Minojat Yoʻlchiyeva, raqs sanʼat ustasi Dilfruz Jabborovalar bilan birgalikda Amerika Qoʻshma Shtatlarida boʻlib oʻtgan konsert dasturida yakkanavoz, joʻshnavoz cholgʻu ijrosi sifatida oʻz sanʼatini namoyish etib keldi.

Ustoz M. Ashrafiy, M. Leviyev, S. Yudakov, F. Nazarov kabi kompozitorlarning asarlarini doira va fortepiana uchun moslashtirib, oʻzining mualliflik oʻquv-qoʻllanma va darsliklarini chop etdi.

Ustoz milliy cholgʻularini shakllantirib va rivojlantirish, yoshlarni bu sohaning sirlarini muntazam ravishda tanishtirib kelayotgan pedagogdir.

Hozirgi kunda ustozning shogirtlari orasida Respublikamizning deyarli barcha taʼlim muassasalari va ijodiy jamoalarda, Oʻzbekiston davlat konservatoriyasida dotsentlik lavozimlarida, Oʻzbekiston davlat filormoniyasi qoshidagi badiiy ansambillarda oʻqituvchilik faoliyatini olib borayotgan yoshlar juda koʻpchilikni tashkil etadi.

Ustoz oʻzining bu mashaqqatli, sermehnat ijodiy faoliyati bilan koʻplab mukofatlar, unvon va yorliqlar bilan taqdirlandi.

Ustozning faol va sermahsul ilmiy va ijodiy faoliyati oʻsib kelayotga yosh avlod uchun yorqin naʼmuna boʻla oladi.

Ustozimizni oʻzbek musiqa saʼnatiga qoʻshgan mehnati beqiyosdir.

Ustozimiz yaratgan juda koʻplab ijodlari «Doira va urma zarbli cholgʻulari» yoʻnalishida qilgan ijodlari xalqimiz uchun juda katta milliy meʼrosdir.

Foydalilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. ***Sayfuddinov T.*** «Doira ijrochiligi san`ati». «Istiqlol» 1997 yil.
2. ***Mahmud Lutfullo.*** «Dilmurodning dilkash davralari. «Istiqlol», 2000 yil.
3. ***Ikromov I.*** «Doira darsligi». «Istiqlol», 2012 yil.